

touhy po ženě (zde je poprvé v Desateru žena jmenována), majetku druhého, „od biologických mechanismů, které řídí jeho život“ (str. 173n). Beneš potom uvádí novozákonní implikace (i komplikace) pohlavního i jiného dychtění. NZ však ještě dotahuje: jde o nezávislost následovníků Ježíšových i o svobodu od všech poučujících entit (str. 176)

Skoro závěrem připomíná Beneš „Desateru podobné texty“ (str. 178nn), například „deset stvořitelských výroků“ (Gn 1–2,4). Pedeevším tuto „desítku“ mohl autor uvést „tuněji“, poněvadž se tu naskytuje teologická souvislost, ba souvztažnost mezi stvořením a Desaterem. Zpráva o stvoření, jež je převodně protignostickou polemikou (srov. Beat Zuber: *Bibel und Gnosi oder ein Vorschlag, den Gaul vom Kopf her anzuzäumen*, *Communio viatorum* 2007/2, str. 254–265) je „dekalogem svého druhu“, i když poadí témat je jiné a není úplné. Dekalog je *vysvoboditelskou zvěstí o stvoření*: lov k je (s)tvořením tehdy, když je vyveden z (egyptské) smrti a žije podle zákonů nového vku.

Benešova práce je pečlivá, promyšlená, dosti podrobná a ilustrativní, prokreslená. Předložené pojetí, jež není imperativní ani futurální (eschatologické), nýbrž *prezentní*, je originální a pro bádání o Desateru je nepochybným přínosem.

Milan Balabán

KOMPENDIUM SOCIÁLNÍ NAUKY CÍRKVE

Kompendium sociální nauky církve. Papežská rada pro spravedlnost a mír. Vydalo Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří 2007, 534 str.

Vydání této knihy představuje v českém prostředí mimořádný vydavatelský počin. Jde o rozsáhlé kompendium textů týkajících se sociální nauky katolické církve. V úvodní části se autorka seznámí s motivy integrálního humanismu, jehož významnou část tvoří právní odpovědnost církve za sociální oblast života společnosti. Text publikace je dále rozdělen do tří rozsáhlých částí, vždy o několika kapitolách s etným podkapitolami. Kniha končí závěrečnou úvahou nazvanou *Úsilí o civilizaci lásky*. Od str. 373 je připojen Rejstřík citovaných míst, od str. 405 až do konce knihy Analytický přehledový rejstřík.

Jde o dílo, které nám dává nahlédnout do úsilí katolické církve aktivně promýšlet problematiku sociálních, politických, právních, etických vztahů. Záběr kompendia je účtyhodný.

Autorka v něm najde na počátku každé kapitoly informace o ideových východiscích dokumentu, po nichž následují rozborly celospolečenské problematiky, která se soustřeďuje na témata, vzbuzující pozornost i v postmoderní české společnosti. Lze se tak poučovat o bohoslovecké perspektivě, v jejímž světle katolictví formuluje své postoje k lidské osobě, lidským právům, ke společnosti, k zásadám subsidiarity, participace, solidarity. Podnět k promyšlení sou-

dobé krize manželství a rodiny najde autorka v rozsáhlých pasážích druhé části dokumentu; stejně tak k problémům v oblasti lidské práce, její důstojnosti, k právním pracujících, solidaritě mezi nimi. Dokument se zaměřuje dále i na vztahy morálky a ekonomiky, na povahu ekonomických institucí a jejich fungování. Stranou nezůstane ani politická oblast. Zde se Dokument dotýká základů, na nichž má být budována obec, povahy politické autority, demokratického systému, státu a náboženské komunity. V popředí stojí dříve než na službu občanské společnosti, ke které jsou zavázáni i křesťané. Zaujmou nás úvahy o mezinárodním spolupěství a rozvoji mezinárodní spolupráce; stědem pozornosti jsou dále otázky životního prostředí, mírových vztahů a přispívání církve pro mírové vztahy. V této části kompendia se autorka seznámí s pastoračním působením v sociální oblasti, a úlohou laika a jejich duchovního vybavení pro účinnou službu v celé šíři společenské odpovědnosti.

Kompendium sociální nauky církve je více než příručka. Je především vodcem každému, kdo se chce poučovat o rozsáhlé problematice mezilidských vztahů, o politické a sociální odpovědnosti osobní i institucionální v dnešním světě. Uspořádání nám cestu k důležitým informacím pro naši práci odbornou i pro každodenní občanskou odpovědnost.

Jakub S. Trojan

SBORNÍK KTF TENTOKRÁT O BIBLISTICE

J. Brož – M. Mikulicová (vyd.). Sborník Katolické teologické fakulty. Svazek VIII. K 100. výročí narození Prof. ThDr. Jana Merella, Praha: Karolinum 2006, 191 s.

Sborník na počest významného českého biblisty v několika ohledech představuje rámec biblistiky. Hned první příspěvek „Prof. ThDr. Jan Merell“ **Miroslava Zedníčka** patří spíše do oboru církevních dějin a církevního práva: připomíná, jak výrazně zasáhl stát roku 1950 do života katolické fakulty jejím vynětím z UK a dalšími projevy perzekuce. Merellovo děkanské (1954–1974) i pedagogické působení v nesnadném období autor shrnuje do několika odstavců bez odkazu na literaturu (více se asi ani nedá u žánru vzpomínky očekávat); i tak tu však nalezneme řadu informací cenných pro každého zájemce o dějiny KTF.

Také rozbor **Tomáše Petráčka** „Dominikánská biblická škola v Jeruzalémě a dvojí tvář církevní politiky Francouzské republiky v letech 1880–1922“ má blíže k církevním dějinám nežli k biblistice; tentokrát se však autor mohl opírat o větší množství pramenné i sekundární literatury, nebo si vybral o čemco vzdálenější země a epochu. Francouzský stát sešil své napjaté vztahy s církví pozoruhodným způsobem: na domácí půdě se snažil vliv církve omezit, ale současně podporoval její misijní působení v zahraničí; škoda, že z toho druhého si nevzali příklad českoslovenští komunisté!

Shodou okolností je se zmíněným pracovištěm v Jeruzalémě spojeno téma, které právě Jan Merrell zpracoval tak vynikajícím způsobem, že se jím natrvalo zapsal do dějin textové kritiky Písma: v prvním čísle *Revue biblique*, vládkového periodika dominikánské Biblické školy, byla totiž poprvé zveřejněna část novozákonního papýru P^d (1892); Merrell byl pak prvním, kdo v témže periodiku kriticky vydal tento papýrus v celém rozsahu (1938). Vylíčení nálezu papýru a shrnutí diskuse o jeho dataci a významu nabízí příspěvek **Ladislava Tichého**, v novaný také širšímu zamyšlení nad tzv. vnitřními kritérii textové kritiky. Autor se ptá, kdo skepticky hodnotí program formulovaný nedávno Reubenem Swansonem (2003) – neusilovat o nalezení „istého“ textu, ale sledovat rozmanité historické, sociologické i teologické podmínky, v nichž jednotlivé rukopisy vznikaly. Tichý právem namítá, že při tomto postupu „je možná ještě větší libovůle ... než při úsilí o zajištění povodního textu Nového zákona“, a zastává klasické, skromné vymezení textové kritiky jako úsilí o nalezení textu, který by byl „alespoň velmi blízký originálu“ (151–152).

Stručný přehled bádání nad otázkou „historického Ježíše“ z pera **Jaroslava Brože** ústí v podrobnější líčení jeho zatím poslední etapy, tzv. Third Quest. Zatímco „v prvních dvou etapách považoval teologický akcent protestantismu, který udával Ježíš v portrét v souadnicích reformované pavlovské teologie“, pro tuto bádání je příznačná „mezinárodní a mezikonfesní šíř“ (31, 33). Ta se projevuje zejména odmítáním zjednodušeného chápání židovství jako náboženství skutočného proti Ježíšovu náboženství lásky; v neposlední řadě to byly kumránské nálezy, které přispěly k hlubšímu poznání rozmanitosti jednotlivých židovských skupin. Souhlasně i kriticky nás autor seznamuje s E. P. Sandersem a jeho pojetím Ježíše jako proroka starozákonního stáhu. V závěrečném hermeneutickém zamyšlení připomíná J. D. G. Dunnovi a jeho upozornění, že „při rekonstrukci historického Ježíše nelze vyloučit víru“ (48).

Zbývající příspěvky jsou „biblistické“ v užším slova smyslu, tj. zabývají se konkrétním biblickým místem (knihou). Tím ovšem jejich význam zdaleka není vyčerpan. V každém z nich nacházíme inspirující příspěvky do teologických, historických a dalších oborů. Za příklad, který se nejvíce drží vlastního tématu, lze asi považovat „Jak 2,18: ecký konektor *alla* a moderní ecké překlady“ **Josefa Bartoně**. Autor příspěvku ukazuje, jak ecké biblické překlady ve 20. století vesměs nesprávně tlumočí jedno z klíčových míst v teologické diskusi o vztahu víry a skutků, avšak sám se do této diskuse nepouští. Místo toho vychází z konkrétního místa, pokouší se zobecnit příčiny tohoto a podobných překladatelských omylů a nalézá je ve dvou okolnostech. Za prvé, v tšina moderních překladatel je „profesní záměna teologicky, nikoli lingvisticky ... a uvažuje jen v omezeném rámci menšího textového celku“, což například brání správnému pochopení spojky *alla*. Za druhé, „bohatá ecká biblická (překladatelská) tradice podporovala určitou nesvobodu a svázanost ... a zároveň asi i pohodlnost“ (23, 24).

Příspěvek **Josefa Hřebíka** „Žaltář mezi tmou a světlem“ je vzorným příspěvkem k předloze studie nad vybranými pojmy v jedné biblické knize; potvrzuje se na něj obecné pravidlo, že po pečlivé heuristické práci si můžeme troufnout vyslovit i teze, které by jinak vypadaly příliš vzletně. Zde je to koncepce přetváření knihy žaltářské jako obrazu životního zápasu člověka, který se „probojovává ze tmy ke světlu, tj. z oblasti hroty a smrti k životu, který se mu otevírá v Bohu“ (52). V Hřebíkově (a samozřejmě také v již zmíněném Bartoňovi) článku si evangelík najde ještě jeden zvláštní bonus: upozornění, že vedle kralického a ekumenického překladu existuje i sada dalších, například překlad Žaltáře z pera V. Bognera (1973), z čehož autor cituje nejen texty, ale i překladatelské poznámky.

Také další, dle názvu vysloven starozákonní příspěvek „Scénická podoba nebeského soudu v Micheášově vizi (1 Král 22, 19–23)“ **Mladý Mikulicové** se při bližším pohledu vymyká představa specializovaného komentáře k jednomu místu. Minuciózní práce s textem není samotná, ale umožňuje důležitou úvahu o Božím jednání v dějinách. Biblický pisatel se zdárně vyrovnal s problémem, jak skloubit „potřebu vyjádřit skutečnost skrytého Pána vesmíru při výkonu jeho svévůlnné moci“ a „riziko snížení transcendentního a netlesného Boha na úroveň stvoření“ (92).

Za tématický kontrapunkt právě zmíněného textu lze považovat příspěvek „Událost Ježíšova proměnění v Matoušově evangeliu (Mt 17,1–9)“ **Petra Marečka**, zpracovaný ve standardním duchu solidní exegeze; po oddílech v novaných kontextu, struktuře, tradici a redakci následuje vlastní výklad po verších, provázený hlasy novodobých, ale i starověkých komentátorů. „Událost proměnění předstává vrchol Ježíšova zjevení“, konstatuje autor (77), ale možná se tím vystavuje drobné námitce, není-li slovo „vrchol“ příliš silné (například ve srovnání se scénou ukřižování i zjevením Vzkříšeného), popřímo nebylo-li toto slovo diktováno prostě jen skutečností, že k proměnění došlo na „vrcholu“ hory.

Také „Narativní analýza podobenství o boháči a Lazarovi (Lk 16,19–31)“, kterou předložil **Angelo Scarano**, usiluje o spořádanou strukturu výkladu; autorovi se zejména podařilo poutavým způsobem vystihnout celou sadu v tších i menších protikladů znázorněných v textu různými prostědky (například: Lazar byl boháčovi blízko, když ležel na prahu jeho domu – a po smrti daleko za nepřeklenutelnou propastí). Klímkou je otázka, budou-li boháčovi bratři poslouchat Mojžíše: „Na-slouchání podobenství odkazuje na po-slouchání Písma“ (144).

Společným rysem zbývajících dvou příspěvků je idea ke esanské jednoty a ekumeny. Od textové analýzy janovských a matoušovských textů v etně významných ržno tení dospívá **Benedict Thomas Viviano** v článku „Jednota a symfonická ržnost v církvi: dialektika mezi Jan 17,20–23 (Mt 16,17–19) a Mt 18,18–20“ k postehm o povaze pojmu jednoty, slávy a lásky. Ukazuje, jak i drobné posu-

ny v chápání janovských pojmů (např. jedno stádo – jeden pastýř) mají závažné konotace pro ekleziologii. Obdobné pojmy sleduje totiž i v janovských listech, o nichž se domnívá, že je „nenapsal tentýž autor jako Jan 1–20 ... pocházejí ze stejné školy a z doby o něco pozdější, ale ještě předtím, než byla k Janovu evangeliu připojena kap. 21“ (163, 164). Autor v ní nenuje žádný prostor polemice s Bultmannem a jeho názorem, že janovskou jednotu nelze „vyrobit organizací, institucemi nebo dogmaty“, např. uvádí místa, na nichž Jan prozrazuje elementární znalost zárodků církevních struktur (165). Ignatios Antiochejský (Eph 5,1) dodává k motivu jednoty další důraz na osobu biskupa. Autor se ale vzápětí vrací k předpokladům janovské koncepce jednoty, a nachází je v kumránské literatuře, zejména v úvodu jednoty (1QS), i v biblické touze po sjednocení dvanácti kmenů (Dt 33,5) i v dvou království (Iz 11,12–13 aj.). V dodatečné poznámce autor dochází k závěru, že „Jan má sklony spíše k holismu, Pavel a Matouš jsou přesvědčením spíše meristé“ (180). – Velké množství konotací, jimž se někdo občas zjevně dovolil, aby se chopily vlády nad tokem jeho myšlenek (jedná se o předklad přednášky proslovené na KTF), způsobuje, že tento jinak pozoruhodný příspěvek trpí jistotou nepohledností.

Na závěr stručně o závěru Písma: „Milost Pána Ježíše se všemi“ (Zj 22,21). **Petr Pokorný** hájí toto kratší téma proti známým předávkám, jimiž je okruh působení milosti vymezován („se všemi svatými, se všemi námi“ ap.). Argumentuje soupisem jednotlivých rukopisů a předklad (nejzávažnějším zástupcem krátké verze je Alexandrijský kodex, oproti němu Sínajský kodex hovoří o „svatých“), ale především teologickým rozvrhem celé knihy Zjevení, v němž převažují univerzální tóny nad skupinovými. Pán je vládcem veškerých lidí, všechny národy jsou pozvány k pití vody života, všechno stvoření bude velebit Pána (125). K úsměvnému paradoxu vede zamyšlení nad hrozivým varováním před jakýmikoli změnami textu knihy (Zj 22,18–19), jehož rčení píše i a předkladatelé evidentně nedbali a následující závěrečný verš Písma svévolně upravovali.

Příspěvky jsou seřazeny (na rozdíl od naší recenze) abecedně podle jmen autorů a opatřeny anglickým sumářem. Na konci svazku se nalézá zpráva z konference v polské Opoli „Cestou Evropou“ (2004) a seznam bakalářských a diplomových prací obhájovaných v témže roce na KTF UK. Editoři poctivě iznávají, že ve sborníku chybí bibliografie Jana Merella, avšak i to jim lze přičíst spíše k dobru: je lepší žádná bibliografie než polovičatá. Spíše by stálo za úvahu připojit stránku s krátkými medailony autorů, zejména, když se o ně k témuž v úvodu svých příspěvků zmíní ují o svém osobním vztahu k oslavenci. Sborník je vzorně vysázen a graficky upraven.

Jan A. Dus

BONHOEFFEROVA ETIKA ČESKY

Dietrich Bonhoeffer. Etika. Kalich 2007, 464 str.

Krátce po uplynutí stoletého jubilea Dietricha Bonhoeffera se konečně podařilo vydat jeho *Etiku* v českém překladu a za tento zásluhný čin a nemalé množství práce náleží vydavatelství i předkladateli (Bohuslav Vík) právem díky české teologické obce.

Po knihách *Následování* (Kalich 1962), *Na cestě k svobodě* (Vyšehrad 1991) a *Život v obecnství* (Návrat domů 2006) tak má český čtenář v rukou i další z Bonhoefferových stěžejních prací.

Skutečnost, že se tak stalo téměř šedesát let od jejího prvního vydání (1949), by se u standardního autorského díla dala považovat za zahanbující. U díla, které je fragmentem sestaveným z autorovy „poststalosti“ a jehož možná konečná podoba zůstane provždy otázkou (zřejmě nestačila nabýt tvaru ani v autorově mysli), však se odstup stal naopak výhodou. České vydání tak mohlo využít výhody nového kritického vydání německého, s dle kladným poznámkovým aparátem a především doslovem vydavatel (str. 399–436), přinejmenším solidní informací o dosavadním bádání nad fragmenty Bonhoefferovy *Etiky* a o důležitých poznámkách o důležitých událostech Bonhoefferova života v době práce na nich, český dosud nedostupných. Ve zkratce je tu nastíněna i recepce Bonhoefferova díla v uplynulém století, diskuse a spory, které jeho mnohdy jen naznačené myšlenky vyvolaly.

Zatímco nové německé vydání zvolilo uspořádání podle nejpravděpodobnější chronologie vzniku textů (v letech 1940–1943), české vydání se po úvaze předrželo uspořádání z r. 1962 (viz poznámka str. 437), které je nejrozšířenější (přehledná tabulka obsahu jednotlivých vydání je připojena na str. 439). Znění textu však bylo převzato z vydání nového, což je šťastná volba, neboť nejen uspořádání, ale ani znění textu není jednoznačnou záležitostí. To zjistí čtenář srovnáním se staršími vydáními. „Citelnost“ Bonhoefferova rukopisu si lze letmo ověřit na předšedesce knihy a všichni vydavatelé mluví o luštění, nikoli o četbě rukopisů, což se potvrdilo v novém vydání, v němž se podařilo na mnoha místech text „rozluštit“ lépe a přesněji jeho znění (např. jen v oddílku „Totální a výlučný nárok Ježíše Krista“ – str. 55–58 – napořítal recenzent šest takových příspěvků).

Přemýšlivý čtenář (ne nutně pouze teolog) tedy dostává do rukou Bonhoefferovy úvahy nad mravní krizí a rozpadem domněle nepochybných hodnot, nad troskotáním pokusů dát našim lidem jednotu a smysl a dobat se tak plného lidství. Úvahy, které jsou tímhle generace po svém vzniku leckde až trýznivě aktuální. Předklad? – Hodnocení dosavadních morálních a hodnotových koncepcí podává autor (v kapitole D jiny a dobro) těmito slovy: „Našlovka tu bylo naloženo naco cizího, nepravého, vyumlkovaného, fantastického a přitom naprosto tyranského, aniž jej to skutečně a v jeho podstatě zasáhlo, zmanilo a přimlo k rozhodnutí. Ideologie se našlovku vyzuily a pak jej opouštějí jako zlý sen i přelitnutí. Vzpomínka našelovka po nich není zralejší a silnější, ale